

ACC. N:R M. 16410:1-10.

Landskap: *Blekinge* Upptecknare: *Gösta H. Dahl, Ronneby*
Härad: *Medelstadi* Berättare: " " "
Socken: *Ronneby* Berättarens yrke: *hjäpman*
Uppteckningsår: *1964* Född år *1910* i *Ronneby landsf.*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Kor och otar som dragare, ok och sktillverkning.

s. 1-10.

LMF 125

2/12-64

Skriv endast på denna sida.

KOR OCH OXAR SOM DRAGARE, ÖK OCH OKTILLVERKNING

Denna frågelista är utarbetad av Institut für deutsche Volkskunde i Berlin, som anhållit att få den utsänd i olika länder, bl a i Sverige. Vi vore tacksamma om Ni i görligaste mån ville besvara den och på så sätt understödja det för folklivsforskningen så viktiga internationella samarbetet. Frågelistan är av oss endast översatt till svenska, ej omarbetad med hänsyn till svenska förhållanden. Kan Ni ej besvara den så redogör för orsaken härtill.

1. Vilka dragdjur användes allmännast i Er trakt a) före 1900 b) c:a 1900, c) c:a 1950 d) 1962?
 2. Vilka koraser användes som dragdjur? a) Av vilka orsaker? b) Var de speciella mjölkkena av samma ras?
 3. För vilka arbeten (allt efter årstider) användes än i dag nötkreatur (kor eller oxar?) som dragare?
 4. Om kor eller oxar numera ej användes som dragdjur för vilka arbeten användes de a) före 1900 b) omkring 1900 c) omkring 1950?
 5. Om kor eller oxar inte längre användes som dragdjur vilka var då orsakerna till att man upphörde härmed (t ex djurskyddsbestämmelser, anskaffning av traktorer, förändringar inom boskapsskötseln eller jordbruket)? Sedan när användes ej längre hornboskap som dragdjur? Var det korna eller oxarna man först slutade att använda som dragare? Orsakerna till ordningsföljden?
 6. Hur mycket jord (angives i hektar) ägde de som använde dragkor? Var de uteslutande jordbrukare?
 7. Besvara föregående fråga även vad beträffar dragoxarna.
 8. Hur stora var de jordbruk där man blott använde hästar som dragare?
-

9. Vad kallades de bönder som till dragare endast använde a) kor b) oxar c) hästar?
10. Förekom stridigheter eller gnabb mellan "hästbönder" och "kobönder" i Er trakt? Såg hästbönderna ner på kobönderna? Beskriv noga hur motsättningen yttrade sig. Känner Ni till gamla berättelser, sägner eller skämt om kobönder? Känner Ni till sådana om motsättningar mellan hästbönder och kobönder? Besvara ovanstående frågor även med hänsyn till förhållandet mellan "oxbönder" och "hästbönder".
11. Leddes dragoxarna eller dragkorna under arbetet? a) Av vem? b) Vid vilket arbete? c) Varför? Styrdes de med tömmar eller rep? Var fästes dessa (t ex vid betslet eller hornspetsen)? Drev man på djuren med piska eller med en spetsig käpp?
12. Hur många timmar arbetade dragkorna vid a) plöjning b) harvning c) dragning av radsånings- eller skördemaskin d) dragning av höst- eller annan arbetsvagn? e) När och hur ofta fick de vila? f) Lät man djuren avlösa varandra? g) Till vilken ålder var dragkorna i allmänhet arbetsdugliga? h) Besvara ovanstående frågor även med hänsyn till dragoxarna.
13. Känner Ni till ordspråk, talesätt eller skämthistorier som på ett eller annat sätt anknyter till dragoxens eller dragkons arbetsprestationer?
14. Användes oxar resp. kor för uteslutande tungt eller lätt dragarbete? Spände man dem också för a) brudvagnen b) likvagnen c) reste man till marknader efter dem? Spelade de någon roll vid a) årsfesterna b) vid livets högtider c) vid helgondagar d) vid kyrkliga fester? Förekom i Er trakt omridning med hästar? Vid vilka tillfällen? Besvara dessa frågor även med avseende på nutida förhållanden.
15. Känner Ni till fall då nötkreatur spänts samman med hästar? Vad för slags arbete gällde det då? Vid vilken sida (från anspännarens håll sett) ställdes hästen? Var det alltid samma sida?
16. Vem skötte dragoxarna och dragkorna? a) Var det någon bland tjänstefolket som var speciellt ansvarig för dessa? b) Hade han någon särskild benämning? c) Vari bestod hans arbete? d) Intog han någon särställning bland tjänarna? e) Erhöll dragoxarna eller dragkorna speciell omvårdnad? f) Vari bestod denna? g) Vem skötte mjölkorna? h) Var utfordringen olika för dragkor och mjölkkor? Vari bestod i så fall skillnaden?

17. Var vistades dragkorna och dragoxarna då de ej var i arbete?
18. Skildra utförligt hur det gick till att vänja kor resp. oxar vid dragarbete. Hur gamla skulle de vara? Använde man de vanliga arbetsoken vid tämjningen? Hur lång tid tog tämjningen? Har läsningar eller besvärjelse förekommit då djuret varit alltför motsträvt? Vilka? Finns det ordspråk eller skämthistorier som hänför sig till tämjningen? Hur avgjordes om ett djur var lämpat för dragarbete eller ej? Vem avgjorde detta? Skulle tämjningen påbörjas någon särskild kalenderdag?
19. Kastrerades tjurkalven som bestämts till dragare av veterinären eller av någon läkekunnig lekman? Vilka redskap använde den läkekunnige? Använde han läsningar och besvärjelser? Skriv i så fall ned ordalydelsen. Nämn om möjligt den dialektala benämningen på de olika arbetsmomenten och på redskapen. Hur gammalt skulle djuret vara då det kastrerades? När på året utfördes kastreringen?
20. Vem brukade skära och beslå klövarna? Skildra utförligt hur detta gick till. Nämn också vilka klövsjukdomar som förekom och hur de behandlades, (se frågorna under punkt 29-30). Vilken tid på året brukade skärning och skoning äga rum?
21. Vem rättade hornen när de satt för tätt eller för glest? Vilka redskap användes och hur tillgick rättningen? Hur lång tid tog det innan felet var avhjälpt? Hur gammalt skulle djuret vara? Förekom läsningar eller besvärjelser medan justeringen pågick? Vid vilken tid på året brukade rättningen ske? Varför ansåg bönderna att det var nödvändigt att rätta hornen?
22. Vilka typer av dragok (se bifogade teckningar) användes i Er trakt? Vilka var avsedda a) speciellt för kor b) speciellt för oxar? Vad kallades oket och dess olika delar på traktens dialekt (använd siffrorna och bokstavsbe-teckningen på teckningarna)? Vilket material (t. ex. träslag) användes till oket och dess olika delar? Skiljer sig de ok som användes i Er trakt från de här avbildade? Vari består skillnaden? Bifoga om möjligt foto eller teckning med angivande av mått.
23. Hade man särskilda ok a) för plogen, b) för vagnen? Orsaken härtill? Vari bestod skillnaden? Gör en ritning som visar hur de skiljde sig från varandra. Hade de olika oken också olika benämningar?

24. Vilka fördelar och vilka nackdelar hade enligt böndernas mening de ok som brukades i Er hemtrakt?
25. Var de i Er trakt brukliga oxoken dekorerade (målning, snidning, karvsnitt, glödrättning etc.)? Vilken utsmyckning var vanligast? Bifoga om möjligt en teckning eller ett foto av ett dekorerat ok. Använde man de utsmyckade oken till vardags eller bara vid högtidliga tillfällen?
26. Vårdade man oken? Sågs de ofta över? Av vem? På vad sätt?
27. Spelade de i Er trakt använda oken någon roll a) vid bestämda fester b) på någon särskild kalenderdag c) i samband med helgondyrkan? Känner Ni till Orts- och familjevapen i vilka något av de avbildade oken förekommer? Vet Ni några sägner, skärnthistorier, visor eller ordspråk i vilka ok omnämnes? Skriv i så fall ned dem.
28. Hur fästes oket vid dragstången? Använde man härtill a) en järn- eller trä-sprint b) hängde man stången i en läder- eller järnring c) förband man stång och ok med rep eller läderremmar?
29. Skildra utförligt hur det gick till att spänna för en dragoxe eller dragko (rita gärna). Vilka försiktighetsmått iaktogs och vilka medel användes för att skydda dragdjuret från tryckskador och skavsår? Föreskrevs sådana åtgärder av veterinären eller av någon läkekunnig lekman? Förekom signier och besvärjelser för att förhindra tryckskador och skavsår.
30. Var det veterinären eller någon läkekunnig lekman som behandlade djuret om det skadade sig under arbetet? Vilka medel användes? Använde man läsningar och besvärjelseformler för att påskynda läkningen? Skriv i så fall ned dem. Vad kallades de olika åkommorna som djuren ådrog sig på grund av dragarbetet? Vilka var vanligast?
31. Vem tillverkade de i trakten vanliga oken? a) Byhantverkare (t ex vagnmakare, sadelmakare, smed)? b) Fanns det någon hantverkare som uteslutande tillverkade oxok? Vilken var hans officiella yrkesbeteckning? c) Fanns det hantverkare (vilka?) som ibland (när?) gick från by till by för att reparera eller tillverka ok? d) Tillverkade bönderna själva sina dragok? e) På vad sätt skilde sig de hantverksmässigt framställda oken från de hemmagjorda? f) Vem reparerade oken?

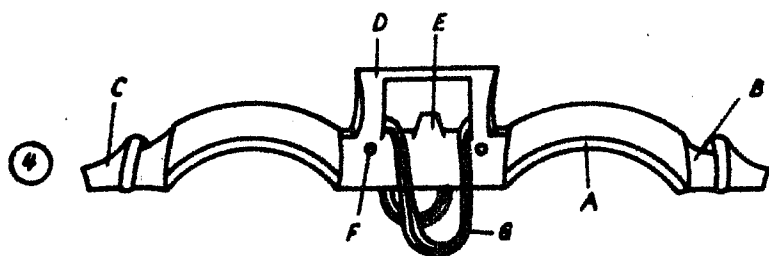
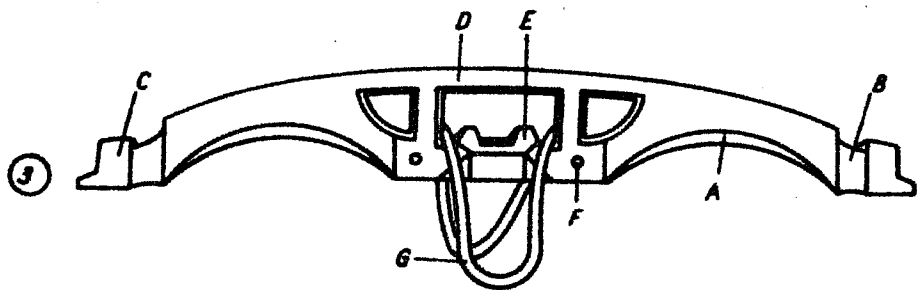
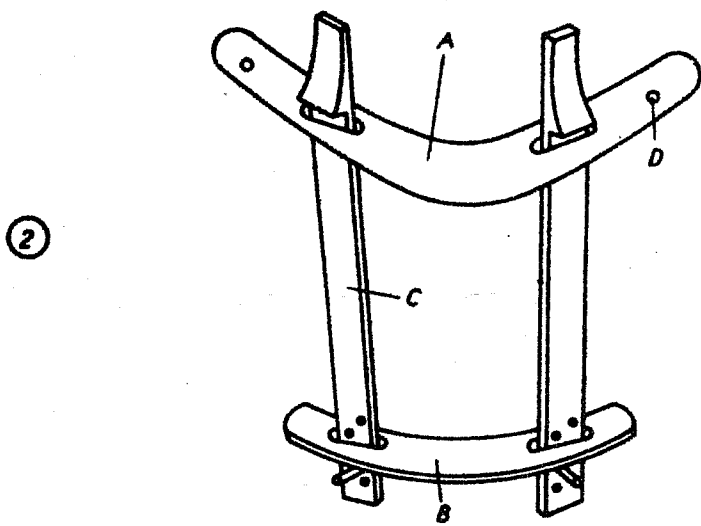
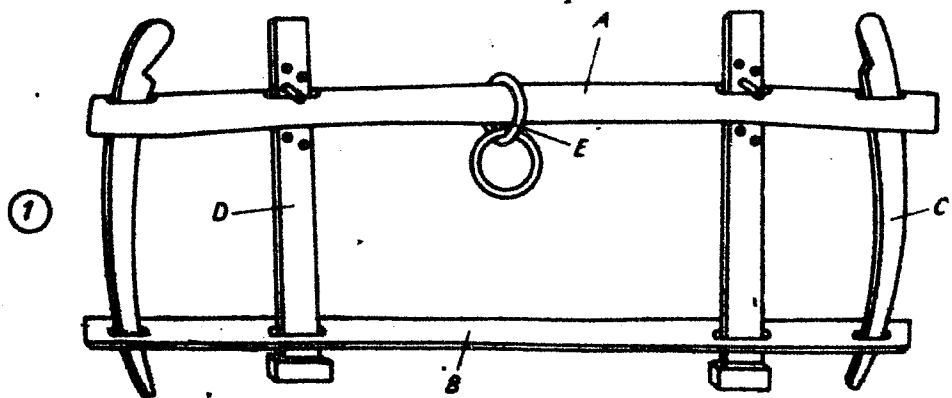
32. Förekom fabriksmässig tillverkning av oxok? (Nämn en sådan firma).
Var kunde man köpa eller beställa dem (t ex på kreatursmarknader)?
Fanns det någon skillnad mellan fabrikernas och hantverkarnas ok? Vari
bestod denna? Hur stor var prisskillnaden? Sålades oxok av kringresande
försäljare?
33. Hade hantverkarna ok på lager eller tillverkade de dem endast på beställ-
ning? Hur stort var försäljningsområdet?
34. Fanns det förlagor, mönsterböcker el. dyl. efter vilka man själv kunde
tillverka oken eller åtminstone dekorera dem? Dekorerade bönderna
också de ok de själva tillverkade? Skiljde sig denna utsmyckning från
hantverkarnas? På vad sätt?
35. Alla slags foto och teckningar av anspända dragdjur i arbete mottages
tacksamt.
36. Vilken sagesman har lämnat upplysningarna?
Namn, förnamn, född när och var? Yrke, titel. Bosatt på orten sedan när?
Ortens invånare antal?

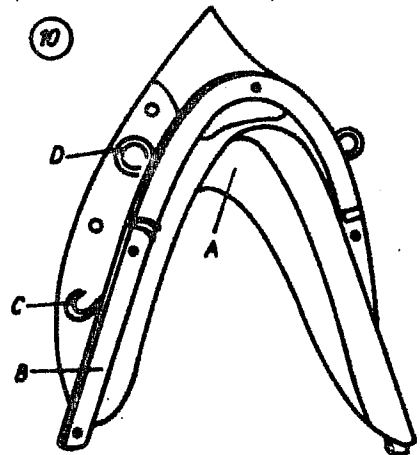
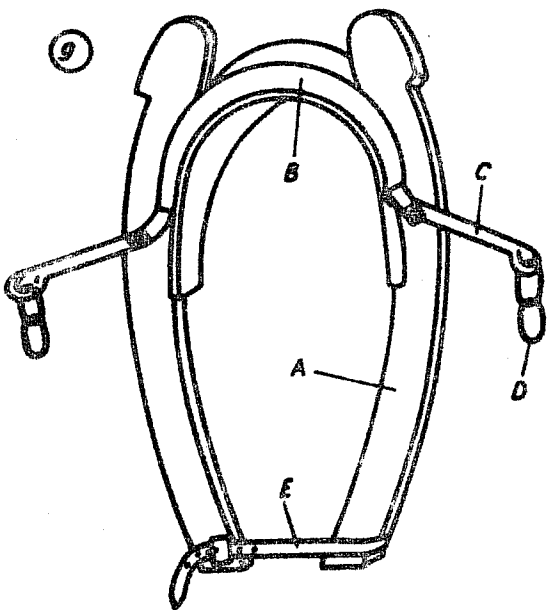
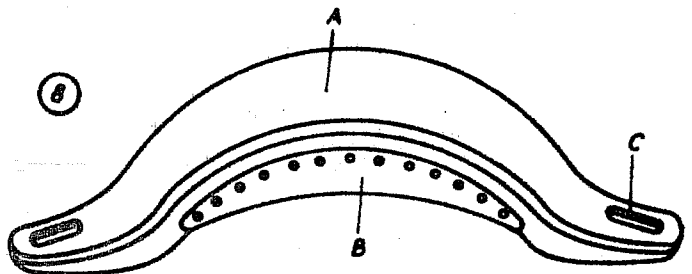
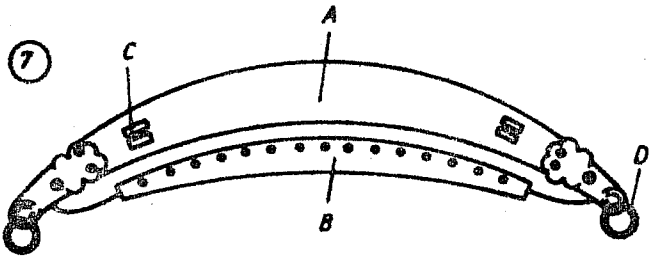
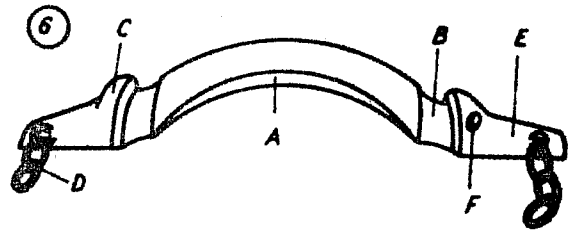
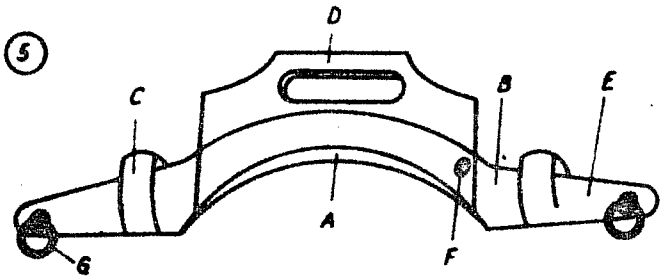
Upptecknat av: _____

Månad: _____

År: _____

September 1964

M.16410:1.

Landskap: Blekinge Berättare: Gösta H. Dahl
 Härad: Medelstad Berättarens yrke: Köpman
 Socken: Ronneby Berättarens adress: Köljä, pl. 3032 Ronneby
 Uppteckningsår: 1964 Född år 1910 i Ronneby landskommun
 Upptecknare: D:o

Beträffande kor och oxar som dragare, ok och oktillverkning m. m.

Före detta århundrade användes i allmänhet företrädesvis oxar som dragare då det gällde tyngre arbeten. Men in på 1900-talet började man så successivt också använda hästar även för sådana arbeten, isynnerhet då den svenska hästaveln kommit så långt att man lyckats skapa en kraftigare häststam genom importen av ardennerhingstar, man fick då fram en "hästras" eller typ som lämpade sig för svenska förhållanden. Dessa hästar kallades allmänt för halvardenner. På vissa gårdar, då särskilt bondehemman, höll man dock fortfarande fast vid oxen som dragare. Man hade ofta ett par oxar och ett par hästar. På 1800-talet brukades på sådana hemman hästen endast för lättare körslor och "finskjuts" Men även här följde man med utvecklingen naturligtvis, kanske i mångt och mycket beroende på att det började bli allt svårare att nyanskaffa oxar och i dessa trakter hade oxen helt fått stryka på foten i slutet på 20-talet. Nu lär det inte finnas en enda ox i Ronneby landskommun. Det sista paret oxar som var i bruk innehades av en småbrukare i Lilla Silpinge, Br. Hoby socken. De fanns till åtminstone ända fram till 1940.

Det var inte förrän efter sista världskriget som traktorn infördes mer allmänt i denna socken. Tidigare hade man haft hästar. Hästantalet stod givetvis i proportion till gårdens storlek, men som allmän regel gällde att man höll sig med ett par hästar till varje "ättings hemman". En ättingsbonde hade kunnat reda sig med en dragare kanske, men det var en prestigesak att ha så många dragare och djur överhuvud taget som man någonsin kunde föda.

(1)

Pv tr Sth 1963

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

2/12-64

M. 16410:2.

Landskap: BlekingeBerättare: E. A. AhlHärad: Nedre SkåneBerättarens yrke: KaptenSocken: PanvelbyBerättarens adress: Kaj 3, pl. 3032 PanvelbyUppteckningsår: 1964Född år 1910i Panvelby lands-Upptecknare: E. A. Ahl

Beträffande de korsser man använde som dragare så kan man inte säga att det var någon speciell - på 1800- talet var väl inte kreatursförädlingen så allmän, det fanns ingen lag om tjurbesiktning vare sig för fäkreuter, eller hästar. Ofta var det så, att bonden lade på en tjurkalv efter vilken ko som helst - men vid valet tog man nog mest hänsyn till individens färg och icke efter föräldrarnas avkastning utbreddes man aveln. Aveln bestod sålunda endast i att anskaffa nya individer. Men sedan husdjursförädlingen fått vind i segeln, man började slå sig samman och bildade tjurföreningar, då uppstod ju till en början bastarder, vilka både till färg och utseende ganska väsentligt skilde sig från sina anförädrar. Men detta började inte förrän långt in på 20-talet i dessa trakter. Men de bönder som använde sig av oxar i början på 20-talet kunde ståta med halft rasrena sådana. Till en början var man väl litet villrådlig beträffande valet av ras. Man hade två alternativ, dels ayier, dels S. R. B. vilket senare är uttytt: Svensk röd och vit boskap, åtminstone kallades den så förr i tiden. Dessa djur var också rödbrokiga, under det senare tidens representanter för den ras är helt brun. Emellertid, på den tiden man använde sig av oxar som dragare såg man till att tjurarna var stora och kraftiga exemplar och ibland kunde man i början av 20-talet se oxar som hade en omisskännlig prägel av den stora holländska låglandrasen, de var också svartbrokiga. Men denna ras har aldrig fått fotfäste i Blekinge. Djuren är för stora och för fordrande i avseende på såväl skötsel som foder - i Blekinge hade man ju skogs-

M. 16410:3.

Landskap: *Skåne*Berättare: *Gösta H. Dahl*Härad: *Medelåkra*Berättarens yrke: *Lärare*Socken: *Pannåsa*Berättarens adress: *Leja pl. 3032 Pannåsa*Uppteckningsår: *1964*Född år *1910* i *Pannåsa landskommun*Upptecknare: *Gösta H. Dahl*

beten.

På en del små jordbruksenheter hade man kor som dragare, med det var ytterst litet förekommande. Dock, någon fanns, bl. a. en torpare här i trakten vilken hade som dragare på sista tiden en ko och en ox. Han köpte stutar på marknader i Småland, lät dem växa och efter några år sålde han dem för god vinst. Stutar kallas yngre oxar upp till fyra å fem år gamla. En oxes storlek mättes i kvartér - ett äldre svenskt längdmått och det gick 2 kvarter på en fot. Det kunde finnas oxar upp till 18 kvarter - man mätte "livvidden" alltså runt om bröstkorgen.

En tjurkalv måste beskäras tidigt för att få det utseende som man var van vid. Han fick alltså inte vara vuxen och könsmogen, dock förekom kastrering också av sådana tjurar men de bibehöll då sitt tjurutseende - vilket kännetecknas av bl. a. raka, utstående horn, en robustare kroppsform etc. Men beskars kalven fick djuret då ett "feminint" utseende, m. a. o. blev lik en ko såväl till hornens form som kroppskonstitution. En sent kastrerad tjur benämndes b ö l. Kasteringen tillgick i äldre tider så att man placerade en plank eller bräda under testikeln sedan djuret fällts och bundits, varpå man lade en annan bräda ö v e r testikeln och sedan medelst en slägga eller yxhämmer k r o s s a d e pungstenarna. Ingen som helst bedövning förekom gifetvis.

Det var uteslutande små jordbruksenheter som hade kor till dragare, men man höll sig mest till oxar. Man kunde ha ett par oxar och två kor, eller kanske bara en ko, en kalv och ett par oxar. Korna mjölkade avsevärt mindre som dragare, men att hålla häst blev för kostsamt. Oxarna kunde

(3)

M. 16410:4

Landskap: BläkingeBerättare: Erika H. DahlHärad: NedreBerättarens yrke: LärmanSocken: PorsebyBerättarens adress: Låge pl. 3032 PorsebyUppteckningsår: 1964Född år 1910i Porseby landskommun.Upptecknare: Erika H. Dahl

man dessutom tjäna pengar på, genom att föda upp dem från "stutåldern" de fick då ett icke ringa slaktvärde om inte annat. Dessutom var det åtskilliga andra fördelar att hålla oxar istället för häst. Oxarna kunde uppfödas billigare än en häst: de åt hö och halm och t. o. m. löv. De behövde inte ryktas och deras gödsel ansågs värdefullare. De sjönk ej heller i värde som hästen, vilken som slaktdjur ej betingade ett högre pris än några tiar medan oxarna oavsett ålder alltid hade ett högt slaktvärde.

Hade man en åkerareal överstigande ett tunnland försökte man nog hålla egen dragare, men det krävdes åtminstone tre tunnland för att man överhuvud taget skulle kunna hålla så många djur som en ko och två oxar. Lämpligaste arealstorleken var väl sådär en sju å åtta tunnland.

På artonhundratalet fanns det förmodligen ingenstans i landet jordbruk som använde enbart oxar eller enbart hästar. Men oxarnas antal växer ju längre vi går tillbaka i tiden. Hästen ansågs förr mer som ett lyxdjur eller ett fortskaffningsmedel och man trodde inte att han i styrka kunde överträffa eller ens mätas med oxens. Oxen föredrogs också på många håll därför att han var långsam och seg och uthållig. Han "skenade" inte och han var from och tålig. På stenbundna åkrar gjorde han ett förträffligt arbete i sitt sakta framskridande och var lättare att handskas med än hästen, som då för tiden var en helt annan typ än de hästar som brukas i modern tid. Oxen hade emellertid en nackdel, han kunde näppeligen användas som fortskaffningsmedel - man gick fortare själv. Det "bar sig" heller inte att komma åkandes till t. ex. kyrkan efter ett åkdon draget av ett par

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 16410:5

Landskap:

Blekinge

Berättare:

Gösta Dahl

Härad:

Madelstad

Berättarens yrke:

Lynneare

Socken:

Ronneby

Berättarens adress:

Väja pl. 3032 Ronneby

Uppteckningsår:

1964

Född år

1910 i R. by landskommun

Upptecknare:

Gösta Dahl

stutar, om än aldrig så blanka och välfödda. Oxfösarna blev därtill också gärna utsatta för drift på senare tid. En oxadräng var inte så väl ansedd som en "hästadräng". Oxdrängen var därför ofta en litet velig karl, en gammal gubbe eller ett original, eller också var han - torpare. Med skägg vilket ofta kallades "torparglädje", träskostövlar nedsmorda med fälort och som luktade långa vägar. Nej, man kunde inte åka fint efter ett par oxar. Det var väl därför man på större gårdar höll sig med åtminstone en häst. Den användes för stadsresan och kyrkobesöken, för hämtning av barnmorskan, veterinär eller doktor. Hästen var man rädd om.

Men det förekom aldrig "stridigheter" mellan s. k. hästbönder och oxditen och varför det inte kunde komma ifråga framgår med all tydlighet av det vi redan skrivit beträffande användandet av olika sorters dragare.

Dragoxarna k ö r d e s med t ö m, alldeles som hästarna. Tömstjälken knöts fast i oket, man slog sedan en ränsnara om oxens ena öra, det högra om det var en högeroxe, det vänstra på vänsteroxen. De styrdes alltså med tömmar, vilket är liktydigt med rep eftersom tömmarna bestod av rep, s.k. reptömmar - till skillnad från de tömmar som var av läder, kostsammare och därför användes endast till hästarna. Men hästarna kunde givetvis också köras med reptömmar till vardags. Oxarnas "selar" bestod endast av ett ok som bandas fast vid djurens horn - i själva verket drog alltså oxen med huvudet och hornen, nacken tjänade endast till fäste för oket. På yngre oxar, sk. stutar, hade man också s. k. klang. Det var en böjd stålskena som från oket gick runtrhalsen på djuret. Men till vad syfte förstår vi inte, antagligen en säkerhetsåtgärd: om djuret skulle råka kasta av oket så fanns då denna klang som höll oket kvar på sin plats

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M.16410:6.

Landskap: Bläkinge Berättare: Emil H. Dahl
 Härad: Mohelsted Berättarens yrke: Kapten
 Socken: Lamby Berättarens adress: Kajen n. 3032 Rönneby
 Uppteckningsår: 1864 Född år 1810 i Rönneby
 Upptecknare: Emil H. Dahl

Och så drev man på med en riktigt effektiv piska. Den bestod i regel av en hasselkäpp c:a 1.50 cm lång och ungefär lika lång snärt, som man köpte i handelsboden. Den bestod av s. k. märling och på den slog man två å tre knutar, så att snärten skulle "ta" riktigt. Och man använde den i proportion till sitt lynne och temperament och ofta efter sitt förstånd enligt: ju mindre förstånd, desto präktigare och effektivare piska. Vi har tidigare nämnt att oxen var långsam och tålmodig och lätt att hålla i styr. Men han kunde skena. Om sommaren. När "stynget" kreatursbromsen, ansatte honom. Då kunde det hända att oxarna skenade ifrån drängen. De "besade" som man sa. Hur gör en ox när han besar? För det första så är det inte endast oxar som "besar" alla fäkreatur gör det för nötbromsen. När oxarna besade så satte de av i vild karriär med svansarna i vädret och råmande. Sprang gärna in bland buskar och snår för att vispa bort sin plågoande. Man sade att oxen, kon eller kvigan, vad det nu var hade fått Stynget.

Oxarnas arbetstid sammanföll med oxfösarens, d. v. s. drängens om man nu hade lejd arbetskraft. På 1800-talet fanns ju ingen stadgad arbetstid på något sätt varför arbetstidens längd var olika. Men i regel där man hade lejd arbetskraft var arbetstiden c:a 14 timmar och däröver, avbruten av någon vilopaus då och då, helt beroende på körkarlens djurvänlighet och oxarnas ork. Drängen slutade emellertid ogärna förrän han själv kände sig trött.

Oxarna spelade ingen som helst roll förutom i tungt dragarbete. Jo, då det var karneval i staden på den tiden. Då utrustade man ett oxekipage som troligen skulle gå ut på något slags drift med bönder. Lät någon halvtossig dräng delta i upptågen med oxekipaget och roade sig av hjärtans

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M.16410:7.

Landskap: Blekinge Berättare: Gösta H. Dahl
 Härad: Alsterlunds Berättarens yrke: Lärare
 Socken: Ronneby Berättarens adress: Röja, P. 3232 Ronneby
 Uppteckningsår: 1964 Född år 1910 i (Karlinge kommun)
 Upptecknare: Gösta H. Dahl Ronneby landskommun

lust, isynnerhet när oxarna tömde sig på gatan och folk råkade trampa i det.

Någon lek med djur, hästar eller oxar, kapplöpningar, omridningar eller sådant förekom aldrig här. Man var i allmänhet allt för rädd om sina djur för att låta dem tjäna som leksaker åt ungdomen.

I de fall då mjölkkon användes som dragare sköttes hon om särskilt väl. Hon fick mera foder bl. a.

Det förekom aldrig en så omaka konstellation som t. ex. dragko och häst som dragarpar. Hästen gick ju för fort för att kon skulle hinna med vilket skulle fått till följd att hästen fått "draga hela lasset" Samma skulle blivit förhållandet med oxe och häst.

Dragoxarna hölls i allmänhet i eget stall, kallat oxstallet. Men hade man bara ett par oxar fick de i allmänhet plats i ladugården bland korna, men i enskilt bås. Då oxarna ej var i arbete gick de på bete bland ungdjur och sinkor.

Man tämjde inte stutarna förrän de var någotsånär fullvuxna, vid tidigast ettårs ålder, men de måste nog vara minst halvannat år för att man skulle kunna tänka på att använda dem riktigt. Man tämjde stuten vid en äldre oxe som var långsam och sällig i sina rörelse. Det kunde vara mycket besvärligt och svårare än att tämja en häst. Ofta "vände stuten syn" d. v. s. kreaturet gjorde helt om så att huvudet kom närmast vagnen istället för tvärtom! Stuten tycktes inte ha en aning om hur att förhålla sig till åkdonet och körkarlen, motsatt till hästen som bara efter några gånger för vagnen visste hur han skulle ställa sig i skaklarna.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M.16410:8.

Landskap: BlekingeBerättare: J. H. DahlHärad: MedelstadsBerättarens yrke: LärareSocken: DannelyBerättarens adress: Väja, nr 3032 DannelyUppteckningsår: 1964Född år 1910 i R. By landskommunUpptecknare: J. H. Dahl

Oxen var sålunda mycket svår att tämja och när han så äntligen blev tam att gå till höger eller vänster så gick det sedan aldrig att låta honom byta plats, sätta en vänsteroxe till höger eller vice versa. Högeroxe alltid en högeroxe alltså, likadant med vänsteroxen. Så råkade oxparet skiljas och en ny ox måste anskaffas så fick man annonsera efter en ox som kunde ta den bortkomnes plats, till höger eller om det nu var till vänster. Man använde heller aldrig en ensam ox som dragare som t. ex. i Asien, utan man hade alltid två, ett par.

Den snabbhet med vilken oxar kunde förflytta sig varierade högst avsevärt, en del var mycket lugna och sävliga, andra åter kunde vara, som man sade, l ö r a, d. v. s. livliga och rörliga. Detta kunde ha sin orsak dels i olika temperament som ju även hos djuren kan variera, dels på att en del oxar fick arbeta alldeles för mycket och slutligen blev "utkörda", dessutom magert utfordrade. Den förut omnämnde torparen, som var en "oxvän" av stora mått, hade nästan alltid stutar eller oxar som var ytterst rörliga och ofta kunde gå lika snabbt som hästar. En duglig oxskötare höll alltid sina djur blanka och rena. Om sommaren, då flugorna ansatte djuren, skar man björkkvistar och flätade in vid hornen så att djuret bättre kunde schasa iväg insekterna och bättre värja sig. Man **oppererade** bort de larver nötbromsen lagt i hullet och smorde såren med "vagnssmörja", konsistensfett.

På vintern "verkade" man av klövarna, som hotade att bli för långa om djuren inte fick röra sig ute i större utsträckning. Detta arbete gjorde man själv, eller fick bysmeden göra det. På åtminstone större

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M.16410:9

Landskap: Blekinge Berättare: Erik H. Dahl
 Härad: Medelstads Berättarens yrke: Läkare
 Socken: Passeby Berättarens adress: Valjö, nr 3032 Passeby
 Uppteckningsår: 1964 Född år 1912 Passeby landskommun
 Upptecknare: Erik H. Dahl

gårdarphissade man upp djuren medelst tjocka och breda band över djurets fram- och bakkropp så att det svävade fritt i luften. Sjukdomar på oxar utöver "bloddränning" förekom sällan eller aldrig. Men förr hade ofta kreaturen en sjukdom som kom dem att "pissa blo", istället för urin kom blodet, oavbrutet. Förr använde man sig av kloka gubbar som fick träda i veterinärens ställe - de ansågs både kunnigaste och framförallt mycket billigare, man hade icke kreaturen försäkrade på den tiden. Man botade denna sjukdom med kärnmjök, trattade i kreaturet så mycket som det var möjligt och med åsyftad verkan. Sjukdomen ådrog sig djuren på vissa betesmarker, isynnerhet "smärgelmossar" men kunde även eljest förekomma. En ko som fått sjukdomen kastade, födde alltså fostret för tidigt. Det började med diarré.

Man har a l d r i g "fätat" krokiga horn på fäkreaturen dessa trakter, fråga är förresten om det går att räta ett horn. Nej, hotade hornen, eller något av dem, växa in i ögonen eller pannan så tog man helt sonika och s å g a d e av det, vilket ju var lätt gjort. Detta förekom endast långt tillbaka i tiden, då man hade den ursprungliga kreatursrasen, vilken bl. a. kännetecknades av långa, krokiga horn. På moderna, rasrena djur växer hornen som de ska, enligt uppfödarna, korta, något framåtriktade.

Beträffande typer av ok åt oxar, så förekom det oss veterligt endast en typ, och den var betydligt enklare i utformningen än vad illustrationerna i LUF 125 visar. Men kunde närmast se ut som fig. 6 i illustrationskartan. Man använde aldrig selar till oxar, eller linor, draglinor utan oxen drog med styrestängen, som hade ett annat utseende än den för hästar.

191
Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M.16410:10.

Landskap: Blekinge Berättare: Gösta H. Dahl
Härad: Medelsta Berättarens yrke: köpman
Socken: Ronneby Berättarens adress: Kölja, pl 3032 Ronneby
Uppteckningsår: 1964 Född år 1910 i Ronneby landskommun
Upptecknare: Gösta H. Dahl

Oxoken tillverkades i regel av s. k. slöjdare eller vagnmakare, men som ju redskapet var ganska enkelt var det många som gjorde sina ok själva. Oket måste vara av ett segt, starkt träslag, ek, bok eller björk. Det skadade inte heller att det var lätt och behändigt och trevligt att handskas med. Det målades aldrig utan fick med tiden årens patina av väder och vind och nötning och smuts. Tömmen, reptömmen, man körde oxar med, kallades y d d. Skulle man "sela" oxarna hette det att man y d d a d e oxarna. Ofta hade man munkorg för djuren då man var ute på åkern, detta för att hindra dem att äta, ty oxarna ville gärna mumsa i sig gräs eller löv samtidigt som de drog.

Och nu väntar vi bara på äreminnet som bör resas till minnet av denna människans genom tiderna mest tålmodige och fromme tjänare, detta verkliga arbetsök för vilket en stor del av jordens folk har att tacka för sitt livsuppehälle. Och är det så, att "en oxes suck går hem till Gud", då måste det finnas miljarder betande på guds gröna ängar...!

Ifyll endast ovanstående uppgifter!